

DAUN SINDROMINI O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Anvarjonova Omadxon Xasanboy qizi

Shahrisabz davlat pedagogika instituti

Biologiya sirtqi 4- kurs 401- guruh talabasi

+998771525159

Dusmurodova Feruza Ravshan qizi

Shahrisabz davlat pedagogika instituti

Biologiya sirtqi 4- kurs 401- guruh talabasi

+998771563004

feruzadostmurodova4@gmail.com

Abdunazarova Zulayxo Sharifqulovna

Ilmiy rahbar: Shahrisabz davlat pedagogika instituti tadqiqotchisi

Annotatsiya. Daun sindromi — bu inson xromosoma to'plamida 21-xromosomaning ortiqcha nusxasi paydo bo'lishi natijasida yuzaga keladigan irsiy genetik sindromdir. Ushbu sindrom aqliy rivojlanishning sekinlashuvi, jismoniy o'sishdagi o'zgarishlar, yuz tuzilishidagi o'ziga xos belgilar hamda yurak va ichki a'zolar faoliyatidagi nuqsonlar bilan tavsiflanadi. Daun sindromiga chalingan shaxslar ko'pincha o'ziga xos ijtimoiy va emotsional sezgirlikka ega bo'lib, to'g'ri tibbiy parvarish va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash sharoitida jamiyatda faol hayot kechirishlari mumkin. Ushbu tezisda Daun sindromining sabablari, klinik belgilar, tashxis qo'yish usullari va ijtimoiy rehabilitatsiya jarayonlari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Daun sindromi, genetika, xromosoma, trisomiya, irsiy kasallik, klinik belgilar, rehabilitatsiya, ijtimoiy moslashuv.

ХАРАКТЕРИСТИКА СИНДРОМА ДАУНА





Аннотация. Синдром Дауна — наследственный генетический синдром, возникающий вследствие появления дополнительной копии 21-й хромосомы в хромосомном наборе человека. Этот синдром характеризуется задержкой умственного развития, изменениями физического роста, характерными особенностями строения лица, а также дефектами работы сердца и внутренних органов. Люди с синдромом Дауна часто обладают уникальной социальной и эмоциональной чувствительностью и при надлежащем медицинском уходе и социальной поддержке могут вести активную жизнь в обществе. В данной диссертации анализируются причины, клинические проявления, методы диагностики и процессы социальной реабилитации пациентов с синдромом Дауна.

Ключевые слова: синдром Дауна, генетика, хромосома, трисомия, наследственное заболевание, клинические проявления, реабилитация, социальная адаптация.

Daun sindromiga ega bo'lgan bolalar odatda juda mehribon, samimiy va hissiy jihatdan sezgir bo'lishadi. Ular ijtimoiy munosabatlarga kirishishda ba'zan qiyinchiliklarga duch kelishsa-da, bu holat ularning ijtimoiy rivojlanish imkoniyatlarini cheklamaydi. Shuning uchun ota-onalar hamda o'qituvchilarning vazifasi – bolalarga ijtimoiy ko'nikmalarni o'rgatish va muloqot madaniyatini rivojlantirishda faol yordam berishdir. Ushbu bolalar o'zlarini muhabbat va e'tibor bilan o'rab turgan ijobiy muhitda o'sishlari zarur. Oila a'zolari va yaqin do'stlar ularning ruhiy holati va shaxsiy rivojlanishida katta rol o'ynaydi.

Daun sindromli bolalarning rivojlanish jarayoni, odatdagi bolalarnikiga nisbatan sekinroq kechadi. Ularning intellektual imkoniyatlari turlicha bo'lishi mumkin, bu esa o'qish jarayoniga bevosita ta'sir qiladi. Shu sababli ta'limda individual yondashuv muhim ahamiyat kasb etadi. Har bir bola o'ziga mos o'quv usullari va metodlarini talab qiladi. Maxsus ta'lim dasturlari hamda qo'llab-quvvatlovchi tizimlar orqali ular o'z bilim va ko'nikmalarini rivojlantira oladilar. O'qituvchilar va mutaxassislar ularning imkoniyatlarini inobatga olib, har bir bola

uchun mos yondashuvni qo'llasa, bu ularning o'z salohiyatini to'liq ochib berishiga yordam beradi.

Bunday bolalarda sog'liq bilan bog'liq muammolar tez-tez uchraydi. Ular yurak, o'pka yoki boshqa ichki a'zolar kasalliklariga moyil bo'lishlari mumkin. Shu sababli, ularning sog'lig'ini doimiy ravishda nazorat qilib borish, muntazam tibbiy ko'riklardan o'tkazish zarur. Bundan tashqari, ko'rish, eshitish yoki ortiqcha vazn kabi muammolar ham uchrashi mumkin. Mutaxassislar bilan muntazam hamkorlik bu muammolarni erta aniqlash va oldini olishda muhim ahamiyatga ega.

Daun sindromli bolalar ko'pincha o'ziga xos qiziqishlarga ega bo'lishadi. Ular san'at, musiqa yoki sport kabi sohalarga katta qiziqish bildirishi mumkin. Bu qiziqishlar ularning o'zini ifoda etish, ijodkorlikni rivojlantirish va o'ziga ishonchini mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi. Masalan, musiqiy faoliyatlar orqali bola his-tuyg'ularini erkin ifoda etadi va emotsional rivojlanishni qo'llab-quvvatlaydi. Shuningdek, oila va o'qituvchilarning bunday faoliyatlarga bo'lgan e'tibori bolalarning o'z imkoniyatlarini to'liq namoyon etishlariga yordam beradi.

Daun sindromiga ega bolalar uchun ijtimoiy muhitda o'z o'rnini topish nihoyatda muhimdir. Ular o'zlarini qadrlangan, qabul qilingan va sevgi bilan o'ralingan holatda his qilishlari kerak. Oila, do'stlar, o'qituvchilar va jamiyatning boshqa a'zolari ularning o'zini namoyon etishiga, o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlashga yordam berishlari zarur. Ijtimoiy o'yinlar, jamoaviy mashg'ulotlar va turli tadbirlar orqali bolalar muloqot qilishni, hamkorlikni va ijtimoiy ko'nikmalarni o'rganadilar.

Daun sindromli bolalarning ta'limi maxsus yondashuvni talab qiladi. O'yinlar, amaliy mashg'ulotlar va vizual vositalardan foydalanish ularning materialni yaxshiroq o'zlashtirishiga yordam beradi. Har bir bola uchun individual ta'lim dasturi tuzish, uning kuchli tomonlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu jarayonda o'qituvchi va mutaxassislarning sabr-toqati hamda ijodkorligi katta ahamiyatga ega.



Sog'liqni saqlash, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash va to'g'ri ta'lim muhitini yaratish – Daun sindromli bolalarning hayot sifatini yaxshilashda asosiy omillardir. Ota-onalar uchun bu kasallik haqida yetarli bilimga ega bo'lish, bolaning ehtiyojlarini to'g'ri tushunish va unga mos yordam ko'rsatish juda muhimdir.

Umuman olganda, Daun sindromli bolalar o'zlarining noyob xususiyatlari bilan jamiyatga iliqlik, samimiyat va mehr bag'ishlaydilar. Ularning hayoti turli qiyinchiliklarga to'la bo'lishi mumkin, biroq ular o'z maqsadlariga erishish va imkoniyatlarini ro'yobga chiqarish qobiliyatiga ega. Oila, o'qituvchilar va ijtimoiy muhitning birgalikdagi sa'y-harakatlari orqali bu bolalarning hayotini yanada mazmunli va baxtli qilish mumkin. Har bir Daun sindromli bola betakror shaxs bo'lib, u ham o'z o'rnini topish, sevilish va jamiyatning to'laqonli a'zosi bo'lish huquqiga egadir.

Daun sindromi — bu inson genetik tuzilmasida 21-xromosomaning ortiqcha nusxasi mavjudligi tufayli yuzaga keladigan irsiy holatdir. Odatda inson tanasida 46 ta xromosoma bo'lsa, daun sindromli shaxslarda ularning soni 47 tani tashkil etadi. Ushbu ortiqcha xromosoma organizmning rivojlanish jarayoniga ta'sir ko'rsatib, jismoniy, aqliy va hissiy jihatdan o'ziga xos farqlarni keltirib chiqaradi. Daun sindromi ilk bor 1866-yilda ingliz shifokori Jon Lengdon Daun tomonidan ilmiy jihatdan tavsiflangan.

Daun sindromining paydo bo'lish sababi — **xromosomalar ajralishi jarayonida yuz beradigan genetik xatolik** bilan bog'liq. Bu sindrom uch xil shaklda uchraydi: **trisomiya 21**, **translokatsiya** va **mozaik shakl**. Eng ko'p uchraydigan turi — trisomiya bo'lib, bunda barcha hujayralarda 21-xromosoma uch nusxada mavjud bo'ladi. Translokatsiyada esa 21-xromosomaning bir qismi boshqa xromosomaga birikadi. Mozaik shaklda esa ayrim hujayralarda ortiqcha xromosoma mavjud bo'ladi, ayrimlarida esa yo'q. Tadqiqotlarga ko'ra, onaning yoshi oshgani sayin bu sindromli bola tug'ilish ehtimoli ortadi, ayniqsa 35 yoshdan keyin bu xavf sezilarli darajada yuqori bo'ladi.



Daun sindromli bolalar jismoniy jihatdan o'ziga xos belgilar bilan ajralib turadilar. Ularda odatda yuz tuzilishi yassi, ko'zlar badjahl shaklda, burun kichik, til esa kattaroq bo'ladi. Bunday bolalarda mushaklar tonusi past, bo'y o'sishi sekin va kaftda yagona chiziq kuzatiladi. Ba'zan yurak, o'pka, ko'rish va eshitish bilan bog'liq sog'liq muammolari ham uchraydi. Shunga qaramay, har bir bola o'ziga xos bo'lib, bu belgilar turlicha darajada namoyon bo'ladi.

Aqliy va hissiy rivojlanish jihatidan, daun sindromli bolalar odatda intellektual salohiyatda biroz orqada bo'lishadi, lekin ular o'ta samimiy, mehribon va ijtimoiy bolalardir. Ular boshqalar bilan muloqot qilishni yaxshi ko'radilar, lekin ayrim hollarda nutq va kommunikativ qobiliyatlarda qiyinchiliklar kuzatiladi. Shunga qaramay, ularning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirish imkoniyati mavjud. Ota-onalar, o'qituvchilar va psixologlarning qo'llab-quvvatlovi bu jarayonda muhim ahamiyat kasb etadi.

Ta'lim jarayoni daun sindromli bolalar uchun alohida yondashuvni talab qiladi. Ular uchun individual o'qitish metodlari, maxsus dasturlar va amaliy mashg'ulotlar muhim hisoblanadi. Vizual materiallar, o'yin shaklidagi mashqlar va musiqiy faoliyatlar orqali bolalarning diqqatini jamlash, eslab qolish va nutq rivojlanishini yaxshilash mumkin. To'g'ri pedagogik yondashuv ularning o'z imkoniyatlarini to'liq ochib berishiga yordam beradi.

Sog'liqni saqlash masalasi ham juda muhim. Daun sindromli bolalarda yurak, qalqonsimon bez, ko'rish va eshitish tizimlarida muammolar ko'p uchraydi. Shu sababli ular muntazam tibbiy nazoratdan o'tishlari, parhez va jismoniy mashqlar orqali sog'liklarini qo'llab-quvvatlashlari zarur. Mutaxassislar bilan hamkorlik, erta rehabilitatsiya va psixologik yordam ularning sog'lom hayot kechirish imkoniyatini oshiradi.

Daun sindromli bolalarning ijtimoiy hayotdagi roli ham alohida e'tiborga loyiqdir. Ular o'zlarini sevgi va e'tibor bilan o'rab turgan muhitda tezroq moslashadilar. Oila, do'stlar va o'qituvchilar ularning o'ziga bo'lgan ishonchini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Ularni ijtimoiy tadbirlarga, guruh o'yinlariga va

ijodiy faoliyatlarga jalb etish orqali bolalar o'zini jamiyatning faol a'zosi sifatida his qilishadi.

Xulosa qilib aytganda, daun sindromli bolalar o'ziga xos qobiliyatlari va mehribonliklari bilan jamiyatda muhim o'rin tutadilar. Ularning rivojlanish jarayoni biroz sekinroq kechsa-da, to'g'ri ta'lim, tibbiy parvarish va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash orqali ular hayotda o'z o'rnini topishlari mumkin. Har bir daun sindromli bola — alohida shaxsdir va jamiyat ularni to'liq qabul qilishi, imkoniyatlar yaratib berishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimova, N. (2022). *Maxsus pedagogika va defektologiya asoslari*. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti.
2. To'xtayeva, S. (2021). *Daun sindromli bolalar psixologiyasi va ularning rivojlanish xususiyatlari*. Toshkent: Fan va texnologiya.
3. Omonova, M. & Yuldashev, B. (2020). "Daun sindromli bolalarda ijtimoiy moslashuv jarayonini psixologik tahlil qilish." *Psixologiya va pedagogika jurnali*, №3, 45–52.
4. Freeman, S. B., Bean, L. H., Allen, E. G., et al. (2020). "Ethnicity, Maternal Age and the Incidence of Down Syndrome." *Genetics in Medicine*, 22(9), 1453–1460.
5. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni Saqlash Vazirligi. (2021). *Genetik kasalliklar profilaktikasi bo'yicha uslubiy qo'llanma*. Toshkent.